

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ В ДЕТЕКТИВНОМУ ЖАНРІ (НА МАТЕРІАЛІ ДЕТЕКТИВНИХ ТВОРІВ А. КРІСТІ)

PHRASEOLOGICAL UNITS IN DETECTIVE GENRE (ON THE BASIS OF THE DETECTIVE STORIES OF A. CHRISTIE)

Галянт Г.В.,
кандидат філологічних наук,
викладач кафедри «Англійська мова» № 1
Національного університету «Одеська морська академія»

У статті розглянуто наявні класифікації фразеологічних одиниць, розроблені видатними лінгвістами. Окреслені ознаки фразеологічних одиниць, за якими їх можна ідентифікувати. Крім того, проведено кількісний аналіз фразеологічних одиниць за класифікацією В. Виноградова. Власна класифікація фразеологічних одиниць розроблена за принципом тематичного групування, згідно з яким виділено 8 груп фразеологічних одиниць. До корпусу аналізованих фразеологічних одиниць не увійшли фразеологічні зрощення через неможливість семантичного поділу їхніх компонентів.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічне словосполучення, фразеологічна єдність, фразеологічне зрощення, стійке словосполучення, вільне словосполучення.

В статье рассмотрены существующие классификации фразеологических единиц, разработанные выдающимися лингвистами. Обозначены признаки фразеологических единиц, по которым их можно идентифицировать. Кроме того, проведен количественный анализ фразеологических единиц согласно классификации В. Виноградова. Собственная классификация фразеологических единиц разработана согласно принципу тематической группировки, по которому выделены 8 групп фразеологических единиц. Корпус проанализированных фразеологизмов не включал фразеологические сращения, что обусловлено невозможностью семантического разделения их компонентов.

Ключевые слова: фразеология, фразеологическое словосочетание, фразеологическое единство, фразеологическое сращение, стойкое словосочетание, свободное словосочетание.

The given article presents the analysis of the existing classifications of phraseological units that were developed by outstanding linguists. The peculiarities of phraseological units that allow identifying them are clearly determined. Moreover, the quantitative analysis of phraseological units has been carried out on the basis of V. Vinogradov's classification. The offered classification of phraseological units is developed according to the principle of thematic grouping which makes it possible to single out 8 groups of phraseological units. The corpus of data analysed has excluded phraseological fusions due to semantic inseparability of their components.

Key words: phraseology, phraseological combination, phraseological unity, phraseological fusion, fixed word-combination, free word-combination.

Постановка проблеми. Мова як явище соціально-тісно пов'язана з реаліями та традиціями народу – її носія. Безперечною є думка, що всі культурні та побутові події в житті суспільства відображені в мові. Однією з наук про мову, що привертає увагу багатьох лінгвістів своєю невичерпністю та потенціалом, є *фразеологія*.

Дослідженню фразеологічних висловлювань присвячені численні праці видатних учених (В. Виноградов, В. Телія, Ш. Баллі, Л. Блумфілд, О. Кунін, О. Хорнбі та ін.). Невичерпною є проблема складання класифікацій фразеологічних одиниць, що широко висвітлена в лінгвістичній літературі (Н. Азарх, Н. Амосова, О. Ахманова, Ш. Баллі, І. Бодуен де Куртене, В. Виноградов, Л. Сміт, А. Ворелл). Мовознавці пропонують різні критерії, за якими вони групують фразеологічні одиниці: частина мови як компонент поєднання слів, наявність синоніма тощо. Відсутність єдиної фіксованої класифікації фразеологічних одиниць

у сучасному мовознавстві зумовлює актуальність нашого дослідження.

Постановка завдання. Мета статті полягає в складанні власної класифікації фразеологічних одиниць на матеріалі детективних романів, що передбачає ретельне вивчення випадків їх використання.

Об'єктом дослідження є функціонально-семантичні особливості фразеологічних одиниць на матеріалі детективних романів.

Предметом дослідження є корпус фразеологічних одиниць, відібраних методом суцільної вибірки з детективних романів А. Крісті.

З поставленої мети випливають такі **завдання**:

- окреслити завдання фразеології;
- проаналізувати різницю між стійкими та нестійкими словосполученнями;
- розглянути наявні класифікації фразеологічних одиниць;
- виявити ознаки фразеологічних одиниць;

– скласти власну класифікацію фразеологічних одиниць, що використані в детективних романах А. Крісті, за принципом тематичного групування.

Матеріалом дослідження послуговували детективні твори А. Крісті, а саме: “Ten Little Niggers”, “The Seven Dials Mystery”, “The Mysterious Affair at Styles”, “Whydidn’t they Ask Evans?”, загальний обсяг яких становить 890 сторінок та з яких відібрано 287 фразеологічних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фразеологія є розділом мовознавства, що вивчає фразеологічний склад мови, його семантичні, структурні, семіотичні, функціональні, комунікативні особливості, закономірності виникнення та творення фразеологізмів, тобто стійких виразів, що мають самостійне цілісне значення. Знання фразеологічних одиниць полегшує розуміння публіцистичних та художніх текстів. Грамотне використання фразеологізмів надає мовленню жвавого характеру. За допомогою ідіом, як і за допомогою різних відтінків кольору, інформаційний аспект мови доповнюється чуттєво-інтуїтивним описом нашого світу, нашого життя [2, с. 15].

Першу спробу обґрунтувати фразеологію як самостійну лінгвістичну дисципліну зробив видатний послідовник Ф. де Сосюра, представник Женевської школи Ш. Баллі в праці «Французька стилістика» (1909 р.). Вчений здійснив класифікацію фразеології та розробив методику ідентифікації фразеологізмів за їхніми аналогами – вільними синтаксичними корелятами. У 20–40 рр. минулого століття питанням про виділення фразеології в окрему галузь цікавилися радянські лінгвісти (Є. Поліванов, С. Абакумович, Л. Булаховський та ін.). Вони спиралися на розроблення фразеологічної проблематики в працях О. Потебні, О. Шахматова, П. Фортуматова. У роботах академіка В. Виноградова фразеологія набула комплексного обґрунтування: було здійснено класифікацію фразеологізмів на матеріалі російської мови. Увага до фразеології була посилена потребами лексикографічної фіксації фразеологічних масивів різних мов та їх зіставлення з метою встановлення їхньої еквівалентності під час перекладу.

Однак предмет та завдання, об’єми та методи дослідження, якими керується фразеологія, ще недостатньо чітко окреслені та висвітлені в лінгвістичній літературі [6, с. 37]. Ще менш вивчені проблеми, пов’язані з основними особливостями фразеологізмів порівняно з вільними словосполученнями, класифікації фразеологічних одиниць тощо. Вчені не погоджуються щодо складу фразеології, адже деякі з лінгвістів уналежнюють стійкі сполучення до її складу (Л. Сміт, В. Жуков,

В. Телія, Н. Шанський), тоді як інші (Н. Амосова, А. Бабкін, А. Смірницький) відносять лише певні групи. Наприклад, В. Виноградов не вважає, що паремії (прислів’я, приказки, крилаті вислови) входять до системи фразеологізмів, адже вони за своєю семантикою та синтаксичною структурою відрізняються від фразеологічних одиниць. На думку лінгвіста, прислів’я та приказки не є семантичними еквівалентами слів [4, с. 24].

Виклад основного матеріалу. Головним об’єктом дослідження фразеології є ідіома, або ідіоматичний вислів, що являє собою стійке словосполучення, елементи якого пов’язані семантично та структурно.

Зазвичай словосполучення поєднує не менше двох повнозначних слів, які групуються відповідно до законів, наявних в кожній мові, та реалізують єдине ціле значення. Зазвичай у лінгвістиці виділяють *вільні*, або *нестійкі*, та *стійкі* словосполучення. Перші є об’єктом вивчення в синтаксисі, інші – у фразеології.

Вільні словосполучення поєднують елементи, яким властива семантична незалежність. Кожен із компонентів можна замінити, однак водночас заміна не впливає на значення другого компонента, наприклад, *to cut cheese / bread* (можна комбінувати безліч разів).

Стойкі словосполучення є незмінними, вони мають певне значення. Їх поділяють на дві групи: *власне стійкі словосполучення* та *фразеологічні одиниці*. Власне стійким словосполученням не властиві образність та емоційна експресивність, вони не виражають ставлення мовця до предмета мовлення та часто номінують лише одне поняття. Фразеологічні одиниці, навпаки, відрізняються образністю, емоційним і стилістичним забарвленням. Вони реалізують не лише тільки номінативну, але й оцінну функцію, допомагають мовцю висловити своє ставлення до предмета мовлення. Як уже згадувалося вище, фразеологічні одиниці пов’язані *структурно* та *семантично*, тобто вони є неподільними. Будь-які зміни таких висловів порушують їхнє значення. Зазвичай фразеологічні одиниці реєструються в словниках.

Перша систематизація та класифікація фразеологічних одиниць належить Шарлю Баллі, якого вважають родоначальником теорії фразеології. Вчений виділяє чотири види словосполучень:

1) *вільні словосполучення*, тобто сполучення, яким не властива стійкість, вони розпадаються після утворення;

2) *звичні словосполучення*, тобто сполучення з відносно вільним зв’язком між компонентами, що допускає деякі зміни;

3) *фразеологічні ряди*, або групи слів, в яких два поняття зливаються воедино. Такі сполучення допускають перегрупування компонентів;

4) *фразеологічні єдності*, тобто сполучення, в яких слова втратили притаманне їм значення та виражають цілісне поняття. У таких сполученнях не допускається перегрупування компонентів [3, с. 8].

На думку Н. Амосової, концепція Ш. Баллі побудована на відмінності сполучення слів за ступенем стійкості: словосполучення, в яких є свобода групування компонентів, та словосполучення, що не мають такої свободи [1, с. 69].

Згодом Ш. Баллі переглядає запропоновану ним концепцію та доходить висновку, що звичні словосполучення та фразеологічні ряди є проміжними видами сполучень. Тоді лінгвіст залишає лише дві основні групи словосполучень: *вільні словосполучення* та *фразеологічні єдності*. Останні являють собою такі словосполучення, слова в яких втратили будь-яке самостійне значення внаслідок постійного вживання в цих словосполученнях. Загалом все словосполучення набуває нового значення, яке не дорівнює сумі значень його складових частин. Ш. Баллі порівнює такий зворот із хімічним складом та наголошує на тому, що коли єдність є досить уживаною, то, вочевидь, у такому разі словосполучення дорівнюється простому слову [3, с. 60].

Традиційною класифікацією фразеологічних одиниць вважається класифікація видатного академіка В. Виноградова, яка базується на ступені *семантичного зв'язку між компонентами вислову*. В. Виноградов виділяє:

- 1) фразеологічні словосполучення;
- 2) фразеологічні єдності;
- 3) фразеологічні зрощення [4].

Фразеологічні словосполучення характеризуються відносно вільними семантичними зв'язками. Один із компонентів використовується в прямому значенні, тоді як інший – у переносному: *to make up one's mind*, *to do hair / room*, *to break a promise*. Стійкість цих висловів спирається на обмежену сполучуваність слів. Однак водночас в аналогічних сполученнях немає відповідності. Наприклад, можна сказати *to set free* або *to set at liberty*, що перекладається *звільнити*, але не існує такого висловлювання, як *to set at freedom*.

На відміну від фразеологічних словосполучень, *фразеологічні єдності* являють собою мотивовані одиниці з єдиним цілісним значенням, що виникає завдяки злиттю значень лексичних компонентів. Інакше кажучи, фразеологічні єдності

використовуються в переносному, чи метафоричному значенні. Вони мають омонімічні вільні словосполучення. Щоб проілюструвати, наведемо такі приклади:

– *to put all legs in one basket* – ризикнути, поставити все на карту (вільне словосполучення: скласти всі яйця в один кошик);

– *to cool one's heels* – гаяти час (вільне словосполучення: охолоджувати п'яти);

– *to bury its head in the sand* – уникати небезпеки, не дивитися в обличчя небезпеки (вільне словосполучення: зарити голову в пісок);

– *to spill the beans* – видати секрет, розголошувати інформацію (вільне словосполучення: розсипати боби);

– *to burn bridges* – відрізати собі шлях до відступу (вільне словосполучення: спалювати мости).

В. Телія порівнює фразеологічні єдності та фразеологічні зрощення, вказує на їхню схожість своєю метафоричністю, образністю. Однак, на відміну від фразеологічних зрощень, зміст яких розкривається лише діяхронічно, образність фразеологічних єдностей зрозуміла з погляду сучасної мови [8, с. 50].

Фразеологічні зрощення є немотивованими одиницями, що виступають як еквіваленти слів; вони використовуються суто в переносному значенні, тобто зміст вислову не впливає зі значення його компонентів, а його образність розкривається тільки історично. Переносне значення є основним для фразеологічного зрощення [7, с. 35]. Таке сполучення не має подібних вільних словосполучень. Зазвичай фразеологічні зрощення є стилістично й емоційно забарвленими. Прикладами можуть бути такі висловлювання: *to talk through one's hat* – говорити нісенітницю; *afis history* – вигадка (цей вислів має пейоративне значення); *to rain cats and dogs* – лити наче з відра (про дощ) тощо.

Справедливою є думка академіка про те, що джерелом фразеологічних висловів слугують народна мудрість, термінологія (морська, медична, мисливська тощо), Біблія, міфологія, інші мови, оказіоналізми.

Професор М. Шанський розвиває класифікацію академіка В. Виноградова та додає четвертий тип фразеологічних одиниць – так звані *фразеологічні вислови*, тобто такі стійкі у своєму складі та вживанні фразеологічні звороти, що складаються зі слів із вільним номінативним значенням та є семантично подільними [9, с. 76]. Їхньою єдиною відмінністю є відтворюваність. Інакше кажучи, вони використовуються як готові мовні

одиниці з постійним лексичним складом і певною семантикою.

На думку О. Куніна, фразеологічні вислови являють собою звороти з буквальним значенням компонентів. До них уналежують англійські прислів'я та приказки, які вживаються в прямому значенні та не мають образного сенсу. Наприклад, *live and learn*, що перекладається як *вік живи, вік учиш*; *many men, many mind* – *скільки голів, стільки й умів*; *easier said than done* – *легше сказати, ніж зробити*; *nothing is impossible to a willing heart* – *хто хоче, той досягне* [5, с. 44]. Окрім того, науковець наголошує на тому, що характерною рисою фразеологічного звороту є постійність його складу. З огляду на цю особливість, фразеологічні звороти поділяються на дві групи:

– фразеологічні звороти, утворені зі слів вільного вживання, що належать до активної лексики мови (наприклад, *to throw dust into smb. 's eyes* – пускати пил в очі);

– фразеологічні звороти з лексико-семантичними особливостями, в яких наявні слова зв'язного вживання, застарілі слова або слова з діалектним значенням (наприклад, *to send smb. to Coventry* – відмовитися спілкуватися з кимось).

Є й інші класифікації фразеологічних одиниць. Кожний учений-лінгвіст, який складає власну класифікацію, керується певними критеріями, наприклад, етимологією фразеологізмів, їхніми морфологічними властивостями та синтаксичними зв'язками між компонентами вислову, стилістичними рисами. Однак, безперечною є думка про те, що до фразеологічних одиниць слід уналежнювати лише словосполучення, що складаються не менш ніж з двох повнозначних слів, які в своїй основі мають образне значення та характеризуються експресивним та стилістичним забарвленням, а також сталістю лексичного складу. Фразеологічним одиницям властива низка ознак, за якими їх можна ідентифікувати:

- ідіоматичність значення;
- відсутність здатності синтаксичного поширення та варіювання компонентів;
- вузьке коло граматичних форм компонентів, що входять до складу фразеологізмів.

Порушення фразеологічних одиниць може застосовуватися для досягнення окремих стилістичних цілей.

Перш ніж запропонувати власну класифікацію фразеологічних одиниць, ми звернулися до критерію семантичного зв'язку між компонентами фразеологічного вислову, тобто до класифікації В. Виноградова. Спостереження над корпусом фразеологічних одиниць дозволило дійти деяких висновків, наведених у таблиці 1.

Згідно з табл. 1, найбільш вживаними є фразеологічні зрощення, що становлять 40,1% досліджуваного матеріалу. Наведемо приклади:

– *In my opinion the whole thing is a mare's nest of Bauerstein's!* [12, с. 32] (ілюзія);

– *The man's caught red-handed* [12, с. 93] (спійманий на гарячому);

– *She ranged herself passionately on her husband's side, scorning the mere idea of his guilt, and fought for him tooth and nail* [12, с. 149] (шосили);

– *“Armstrong – eh? So he's our pigeon!”* [11, с. 227] (наша справа).

Друге місце посідають фразеологічні єдності, що становлять 33,1% досліджуваних фразеологічних одиниць. Проілюструємо прикладами:

– *Perhaps you don't realize that I am still in the dark* [12, с. 119] (бути в невіданні, не знати);

– *If I had told you my ideas, the very first time you saw Mr. Alfred Inglethorp that astute gentleman would have – in your so expressive idiom – “smelt a rat”!* [12, с. 178] (відчувати щось погане / недобре);

– *Later, he'd had an uneasy feeling that people were talking about him behind his back* [11, с. 84] (говорити позаочі);

– *Then, last night, some unknown lunatic spills the beans* [11, с. 98] (видати секрет).

Найменше вживаними є фразеологічні словосполучення. Вони мають місце у 26,8% корпусу досліджуваних фразеологічних одиниць, що ми можемо спостерігати в таких прикладах:

– *And if she goes to pieces, his neck's in danger!* [11, с. 99] (збанкрутіти);

– *I can believe that Rogers put his wife out of the way – if it were not for the unexpected death of Anthony Marston* [11, с. 114] (вбити, прибрати зі шляху);

Таблиця 1

Кількісна представленість фразеологічних одиниць за критерієм семантичного зв'язку

Фразеологічні одиниці	Кількість	%
Фразеологічні зрощення	115	40,1
Фразеологічні єдності	95	33,1
Фразеологічні словосполучення	77	26,8
Разом	287	100

– “*He’s done a bunk, he has,*” *he said to himself* [14, с. 146] (втекти);

– *The best-laid plans go wrong, as my present predicament shows* [14, с. 163] (провалитися, потерпіти невдачу).

Отже, ми простежили та встановили, що автор детективних творів А. Крісті віддає перевагу сталим фразеологічним зрощенням та фразеологічним єдностям, що роблять мовлення її персонажів жвавим, аутентичним та експресивно забарвленим, тоді як створені А. Крісті фразеологічні словосполучення трапляються рідше.

Наша власна класифікація фразеологічних одиниць складена за тематичним критерієм, тобто з урахуванням семантичного змісту головних компонентів фразеологічних одиниць. Проведений аналіз виявив, що не всі фразеологічні одиниці можуть бути включені до експериментального матеріалу. Фразеологічні зрощення (зокрема, архаїзми та некротизми), що, за визначенням В. Виноградова, є абсолютно неподільними стійкими словосполученнями, загальний зміст яких не залежить від значення слів, з яких воно складається. Саме тому неможливо поділити фразеологічні зрощення для виявлення ключового тематичного компонента.

Отже, за тематичним критерієм ми виділяємо такі групи фразеологічних одиниць, в яких:

- є опис частин тіла, систем чи функцій організму;
- згадуються природні явища;
- згадуються назви тварин, птахів, риб;
- вживаються слова, пов’язані зі звуками / кольорами;
- згадуються біблійні, міфологічні, казкові, історичні події / персоналії;
- вживаються назви предметів одягу, засобів догляду за собою;
- згадуються назви продуктів харчування;
- згадується життєва мудрість.

Кількісна представленість виділених нами груп фразеологічних одиниць представлена в таблиці 2.

Згідно з даними, наведеними в таблиці 2, найчастіше вживаються фразеологізми, пов’язані із життєвою мудрістю. Вони становлять майже половину досліджуваного матеріалу, а саме 49,4%. Проілюструємо прикладами:

– *An exciting house – a house that lived up to expectation!* [11, р. 31].

– *He’ll be a good man in a pinch* [11, с. 116].

У першому з наведених прикладів вживається фразеологічне словосполучення *live up to expectations*, що позначає «виправдовувати сподівання», у другому використана фразеологічна єдність *in a pinch*, що є еквівалентом до «у разі потреби».

Значно рідше вживаються нижчезазначені три групи фразеологізмів, тобто фразеологізми, що містять опис частин тіла людини, систем / функцій організму, назви тварин / птахів / риб, звуки / кольори. Їхня кількість коливається від 13,3% до 10,5%. Розглянемо такі приклади:

– *However, your young naval friend played into my hands very nicely* [14, с. 183] (частина тіла);

– *I couldn’t let the old bird down, could I?* [14, с. 30] (тварина);

– *Am I right in thinking, Sir Oswald, that all your followers are ready at your whistle to array themselves round you?* [13, с. 147] (звук);

– *Standing there, he fell into a brown study* [14, с. 23] (колір).

У наведених прикладах вживаються фразеологічні єдності, тобто такі висловлювання, що мають метафоричне значення: *played into my hands* – «зіграти на руку», *old bird* – «стріляний горобець», *at your whistle* – «за першим покликом», *brown study* – «глибокі роздуми».

Рівну кількість становлять фразеологічні вислови, що позначають природні явища, біблійні / міфологічні / казкові / історичні події чи персоналії, а також назви предметів одягу, засобів

Таблиця 2

Кількісна представленість фразеологічних одиниць за тематичним критерієм

Група фразеологічних одиниць, що містять	Кількість	%
життєву мудрість	85	49,4
опис частин тіла, систем чи функцій організму	23	13,3
назви тварин, птахів, риб	21	12,2
звуки / кольори	18	10,5
природні явища	7	4,1
біблійні, міфологічні, казкові, історичні події / персоналії	7	4,1
назви предметів одягу, засобів догляду за собою	7	4,1
назви продуктів харчування	4	2,3
Разом	172	100

догляду за собою. Їхня чисельність – 4,1% досліджуваного матеріалу. Досить рідко використовуються фразеологізми, що містять назви продуктів харчування – 2,3 %. Проілюструємо наведені групи фразеологізмів прикладами:

– *Moria and I began to get the wind up* – *I sometimes think unnecessarily* [14, с. 183] (природне явище);

– *Why don't we wake up? Wake up* – *Judgment Day* – *no, not that!* [11, с. 206] (Біблія).

– “*Blore,*” – *said the Assistant Commissioner forcibly,* – “*was a bad hat!*” [11, с. 265] (одяг).

Перший приклад містить фразеологічний вислів *to get the wind up*, що означає «злякатися».

Judgment Day у наступному прикладі пов'язано з біблійною подією та перекладається «Судний день». У третьому прикладі *bad hat* номінує *шах-рая, непутящу людину*.

Висновки. У результаті дослідження ми доходимо висновку, що в детективному жанрі використовуються різні фразеологічні одиниці, а саме фразеологічні словосполучення та фразеологічні єдності, які можна класифікувати за принципом тематичного групування. Однак варто зазначити, що фразеологічні зрощення не входять до корпусу фразеологічних одиниць, що піддаються класифікації, через семантичну неподільність їхніх компонентів. Тоді як фразеологічні словосполучення та фразеологічні єдності чітко зберігають ознаки семантичної подільності компонентів, що їх складають.

Перспективою нашого дослідження вбачаємо складання структурної класифікації фразеологічних одиниць, відібраних із текстів детективного жанру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Амосова Н. Основы английской фразеологии. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. 208 с.
2. Аничков И. Труды по языкознанию. СПб: Наука, 1997. 510 с.
3. Балли Ш. Французская стилистика. М.: Эдиториал УРСС, 2001. 392 с.
4. Виноградов В. Лексикология и лексикография. Избранные труды. М.: Наука, 1977. 312 с.
5. Кунин А. Фразеология современного английского языка. М.: Высшая школа, 1996. 381 с.
6. Пастушенко Л. Английские фразеологические единицы в составе фразеологического поля: дисс. ... канд. филол. наук. Киев, 1982. 194 с.
7. Прокольева С. Механизмы создания фразеологической образности: дисс. ... докт. филол. наук. М., 1996. 269 с.
8. Телия В. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М., 1996. 288 с.
9. Шанский Н. Фразеология современного русского языка. М.: Наука, 1985. 160 с.
10. Селіванова О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
11. Christie A. *Ten Little Niggers*. М.: Издательство «Менеджер», 2002. 288 с.
12. Christie A. *The Mysterious Affair at Styles*. UK: Triad; Panther Books, 1978. 192 p.
13. Christie A. *The Seven Dials Mystery* / A. Christie. UK: Bantam Book, 1981. 218 p.
14. Christie A. *Why didn't they Ask Evans?* UK: Pan Books, 1968. 192 p.